

**Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola**

Tilk Péter

A magyar Alkotmánybíróság

PhD értekezés tézisei

Témavezető

Prof. Dr. Dr. h. c. Kiss László
egyetemi tanár, alkotmánybíró

Pécs 2008

TARTALOMJEGYZÉK

A) A témaválasztás indoka	3. o.
B) Kutatási módszertan; az értekezés felépítése	4. o.
C) A kutatás főbb eredményeinek összegzése	6. o.
D) A tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke	18. o.
E) Az értekezés témakörében a szerző által írt publikációk jegyzéke	20. o.

A) A témaválasztás indoka

A magyar Alkotmánybírósággal kapcsolatos kutatásom kiindulópontja PETRÉTEI József által tartott egyik szeminárium, az alkotmányjogi jogesetmegoldásokkal foglalkozó kurzus volt, amit kiegészített az alkotmányjogi diákköri tevékenység. Az Alkotmánybíróságon, Kiss László alkotmánybíró úr törzskaránál eltöltött több, mint 2,5 hónapos szakmai gyakorlat pedig végleg megkedvelte a közjognak e kiemelkedő szervezetét, rávilágított gyakorlatának fontosságára és mellőzhetetlenségére, a testület tevékenységének és működésének szépségeire. Ugyanitt, a gyakorlati ismeretek megszerzése mellett törekedtem az elméleti tudás mélyítésére is, melynek során számtalan kritikai megjegyzéssel, jobbító szándékú javaslattal, változtatási igénnyel szembesültem a jogirodalom olvasásakor. Ezek azonban korántsem voltak egységesek: neves szakemberek egymással homlokegyenest ellenkező nézeteket vallottak a látszólag egyszerű problémák megoldásával összefüggésben is. Ez indított arra, hogy igyekezzek ezeket a vitásságokat feltárni, lényegüket megismerni, azokra lehetőleg elfogadható válaszokat adni. Mindez persze nem történhet azzal az igénnyel, hogy a szerző megtalálja az abszolút igazságot, ami valószínűleg nem is létezik. Törekedtem azonban olyan javaslatok megfogalmazására, melyek hatékony, gyorsan reagáló és az alkotmányosság érvényesítése vonatkozásában kompromisszummentes alkotmánybíráskodást tesznek lehetővé.

B) Kutatási módszertan; az értekezés felépítése

a) A magyar Alkotmánybíróságra vonatkozó szabályozás és az erre vonatkozóan született elképzelések akként történő feldolgozása, hogy a végeredmény lehetőség szerint koherens egésznek alkosson, több tekintetben is kihívást jelentett. Meg kellett fontolni, hogy az alkotmánybíráskodásra vonatkozó *dogmatika*, az Alkotmányban és külön törvényben fellelhető *tételesjog*, az Alkotmánybíróság *gyakorlata*, valamint a jogirodalomban megjelenő *változtatási javaslatok* áttekintésére és értékelésére milyen szempont alapján kerüljön sor. Az áttekinthetőség igénye azt a megoldást választotta velem, hogy a tételesjogi szabályozás alkossa a munka gerincét, és az egyes rendelkezésekhez kapcsolódva jelenjenek meg a gyakorlat elemei, valamint a jogirodalomban az adott intézménnyel összefüggésben megfogalmazott észrevételek. Ez a módszer azt eredményezte, hogy saját észrevételeimet, kritikámat is lépésről lépésre haladva, az egyes rendelkezések tárgyalásánál kellett rögzítenem.

b) Ehelyütt is szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy a dolgozat a magyar Alkotmánybíróságról szól, így szándékoltnak nem tartalmaz az alkotmánybíráskodás elméletének kérdésével, valamint összehasonlító alkotmánybíráskodással kapcsolatos elemzést és áttekintést. Ezt a dolgozat terjedelme sem engedte volna a megfelelő mértékben és igényességgel megjeleníteni: az anyag a lehető legjobban összehúzva („szimpla sortávval”) is átlépte a 250 oldalas határt.

c) Az értekezés öt nagyobb részből tevődik össze.

Az első – rövidebb – rész az Alkotmánybíróság magyarországi létrehozásának körülményeit törekszik áttekinteni, bemutatva a kialakítással járó elméleti aggályokat és a működés megkezdésének mostoha körülményeit.

A második rész „Az Alkotmánybíróság szervezete és működése” címet viseli. E fejezetben több irányban is vizsgálni kellett: ide kapcsolódik ugyanis a testület elhelyezése a magyar államszervezetben, az alkotmánybíró jogállásával kapcsolatos kérdések köre, az Alkotmánybíróság költségvetése, valamint a konkrét szervezeti struktúra egyes elemeinek vizsgálata, szerepük áttekintése és értékelése.

A harmadik rész az Alkotmánybíróság hatásköreinek bemutatására és értékelésére törekszik, elsőként az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvényben (Abtv.) rögzített, majd az Alkotmányban és más törvényekben megjelenő hatáskörök sorrendjében. Felvethető, hogy – a jogforrási hierarchiára tekintettel – logikusabb lett volna az Alkotmányban megjelenő hatásköröket előre venni, és csak ezt követően tárgyalni az Abtv.-ben rögzítetteket. A szabályozás egyes sajátosságai (így a nem következetes és átfedéseket is

tartalmazó kodifikációs megoldások) miatt, az áttekinthetőség érdekében alakult a hatáskörök vizsgálata a dolgozatban megjelenő módon.

A *negyedik*, ugyancsak nagyobb terjedelmű *rész az Alkotmánybíróság eljárásával* kapcsolatos ismereteket és azok értékelését foglalja magába. Az eljárás általános kérdéseinek elemzését követően az egyes eljárási elemek bemutatására kerül sor, legfőképpen a teljesség igénye miatt: ez utóbbiak ugyanis nagy többségükben nem hordoznak annyi problémát, mint az általános eljárási kérdések, és a tudományos kutató számára sem nyújtanak túlzottan sok izgalmas, vizsgálatot igénylő részletet és összefüggést.

Az értekezést a *főbb következtetéseket, javaslatokat* – korántsem a teljesség igényével – összefoglaló *ötödik rész* zárja.

C) A kutatás főbb eredményeinek összegzése

a) Az Alkotmánybíróságra vonatkozó jogi háttér számos olyan sajátossággal rendelkezik, ami alapjaiban meghatározza e szerv jogállását, hatáskörét, eljárását és működését. A legfontosabb és leghatékonyabb alapot az Alkotmány IV., „Az Alkotmánybíróság” címet viselő fejezete jelenti. Az alaptörvény kétharmadosága, valamint megváltoztatásának speciális szabályai miatt a testület bizonyos tekintetben védett a politikai befolyásolás ellen. Az alaptörvény e részének fontos jellemzője, hogy a IV. fejezet rövidege, valamint e szabályok egyértelműsége miatt az alkotmányváltozás csak kis szerephez juthat: a lényeges korrekcióhoz kifejezett alkotmánymódosítás szükséges. Nem mondható el mindez az Alkotmánynak az Alkotmánybírósággal kapcsolatos többi előírásáról: ezek mindegyike számos értelmezési és alkalmazási problémát rejt magában, melyeket tizennyolc év magyar alkotmánybíráskodása sem tudott teljesen kiküszöbölni.

b) Az Alkotmánybíróságra vonatkozó előírások – néha hátrányos helyzetet is eredményező – stabilitását fokozza, hogy az Alkotmánybíróságra vonatkozó szabályanyag jelentős hányadát magában foglaló Abtv. is kétharmados törvény. A stabilitás ára viszont a hibák védettsége. A törvényi hiányosságok, változtatást igénylő intézmények és szabályok korrigálása a megfelelő, magas szintű politikai konszenzus hiányában lehetetlen, ugyanúgy, ahogy az Alkotmánybíróságra vonatkozó új, korszerű joganyag törvényi formába öntése is. Nem véletlen, hogy a dolgozat 2000-ben, illetve 2003-ben készült tervezeteket tárgyal, azóta érdemi, benyújtott anyag nem készült, és a tervezetek bármelyikének elfogadtatására mutató esély is csekélynek mondható. Emiatt a dolgozatban – és a tézisekben – rögzített, részben a jogirodalomban is megjelenő jobbító szándékú javaslatok valószínűleg megvalósíthatatlanok maradnak. Ennek szomorú tudatában törekszem a kutatás eredményeinek összefoglalására.

I. Az Alkotmánybíróság létjogosultsága és szervezete

Az Alkotmánybíróság rendszerváltás (rendszerváltozás) óta tartó folyamatos működésével bizonyította, hogy a magyar demokratikus berendezkedés fontos, sőt kijelenthető: nélkülözhetetlen szereplőjévé vált¹. Létezése emiatt indokolt, megszüntetése – józan ésszel gondolkodva – szerencsére szóba sem kerülhet². Szervezetével, elhelyezésével, az

¹ Azzal együtt állítható mindez, hogy az alkotmánybíráskodást általában nem tekintik a demokrácia nélkülözhetetlen kellékének. Vö. például Jutta *Limbach*: Das Bundesverfassungsgericht. Verlag C. H. Beck, 2001. 12. o.

² Az Igazságügyi Minisztérium keretében zajló alkotmány-előkészítési folyamat során e dolgozat szerzője – a miniszter közjogi tanácsadójaként – aktívan részt vehetett a munkálatokban. Az egyik fejezet szakértői vitáján jogász akadémikustól hangozott el a javaslat, hogy Alkotmánybíróságra nem is feltétlenül volna szükség, mivel a tagjai úgyszólván csak a saját szakmai álláspontjukat juttatják alkotmánybírósági határozatok formájában kifejezésre, és teszik azt e módon mindenki – főként a jogalkotó szervek – számára kötelezővé. Természetesen az Alkotmánybíróság létezése nem elengedhetetlen feltétel, ha más szerv ellátja azt a feladatot, amit jelenleg az Alkotmánybíróság végez. Néhány országban ezt a Legfelsőbb Bíróságra telepítik (USA), és van, ahol maga a Legfelsőbb Bíróság vindikálta magának e lehetőséget. Vö. Wolff-Michael *Mors*: Das dänische Hojesteret als

alkotmánybírák jogállásával összefüggésben azonban számos észrevétel, javaslat megfogalmazható.

a) Az Alkotmánybíróság *székhelye* a törvény szerint Esztergom, főként pénzügyi és technikai okok miatt azonban kezdettől fogva Budapesten zajlik a testület tevékenysége³. Ezt az állapotot rögzítve, az Alkotmánybíróság székhelyét szerencsés lenne már a törvény szövegében is Budapestre változtatni, ami egyrészt a tizennyolc éve tartó gyakorlatot is követné, másrészt felhagyna az Alkotmánybíróság vidékre telepítésének racionalitást nélkülöző elképzelésével.

b) Az Alkotmánybíróság szervezetével kapcsolatban sem a törvényi szabályozást, sem a gyakorlatot tekintve nem merül fel komoly probléma. A jogirodalom azonban – főként az időről időre megjelenő negatív tapasztalatok miatt – azt az igényt képviseli, hogy az alkotmánybírák megválasztásának módján jelentősen változtatni kellene.

Kutatásaimra alapozott véleményem szerint a testület *szervezete érdemi változtatást nem igényel*. A változtatás egyedüli indokaként racionálisan az ügyteher feldolgozását, eltüntetését lehetne megnevezni. Erre azonban a látszólag egyszerűen – az Alkotmány módosításával – kivitelezhető megoldás, a létszám felemelése önmagában nem adna megfelelő választ. Hiába emelné ugyanis az Országgyűlés az Alkotmánybíróság létszámát például tizenöt főre, ez csupán a tervezetek elkészítésének fázisában eredményezne – egy bizonyos ideig – gyorsulást; a teljes ülés „áteresztőképessége” tekintetében azonban nem⁴. Emiatt a létszámemelés következtében a több bíró ugyan több tervezetet készíthetne (ám nem feltétlenül készítené), viszont a döntéshozatal tempója nem lenne számottevően növelhető. Ez utóbbi miatt pedig fennállna a veszélye annak, hogy a több bíró végül nem készítené több tervezetet sem, mint a jelenlegi 11 bíró, nem lenne ugyanis esélye az időbeli elfogadtatásnak, így a tempót ugyanúgy a meghozott döntések lehetséges száma jelentené, mint jelenleg. A *létszámnövelés* tehát önmagában *nem reális alternatíva*.

Elképzelhető lenne olyan megoldás az ügyteher kezelésére, hogy a létszám emelése – vagy akár szinten tartása is – a döntések számának növekedésével is járhatna, ennek azonban eljárási szabályok változtatásával kellene társulnia. Ez a megoldás az Alkotmánybíróság teljes ülésének – német mintára történő⁵ – két önálló döntéshozatali szervvé való átalakításával járna. Bár ennek realitása jelenleg nem jelentős, az ügyek hatáskörtípusok vagy az aktuális ügyteher-arány szerinti rugalmas megosztása javíthatna a határozathozatal sebességén, és egyidejűleg nem csökkentené a háromtagú tanácsok teljesítőképességét sem. Alapvetően azonban az ügyteher eljárási változtatásokkal kezelhetőnek látszik, a szervezeti átalakítás pedig a hatásköri lista változatlanlansága (így a valódi alkotmányjogi panasz megjelenésének

Verfassungsgericht. EuGRZ 2001. 201. o.

³ Ezzel kapcsolatban ld. Kilényi Géza: „Gondok az Alkotmánybíróság házatáján” c. írását. Magyar Jog 1990/5.

⁴ Német szerzők szerint az Alkotmánybíróság létszámát nem szabad annyira felduzzasztani, hogy az a működőképességet veszélyeztesse. Vö.: D.C. Umbach – Th. Clemens (hrsg.): Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Mitarbeiterhandbuch und Handkommentar. C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 1992. 227. o.

⁵ Vö.: D.C. Umbach – Th. Clemens (hrsg.): i.m. 226. o.

elmaradása) esetén indokolatlannak tűnik. Megjegyzendő azonban, hogy az ilyen jellegű szervezeti átalakítás nem igényelné jelentős mértékben a jelenlegi rendszer felborítását, mivel valójában nem külön szervezet jönne létre, hanem a jelenlegi kerülne eljárási szempontból megosztásra.

c) A *háromtagú tanácsok* számának növelése véleményem szerint indokolatlan lenne, másrészt a jelenlegi létszámmal nem is volna megoldható. Az e fórumokra jutó ügyteher nem tekinthető olyan súlyúnak, amit a jelenlegi négy, egymás mellett működő fórum ne tudna megfelelően kezelni.

Az Alkotmánybíróság szervezetén tehát nem indokolt lényeges változtatásokat végrehajtani.

II. Az Alkotmánybíróság költségvetése

Az Alkotmánybíróság függetlensége az alkotmányvédelem ellátásának egyik legfontosabb mögöttes garanciája. A függetlenség egyik kiemelkedő biztosítéka pedig az Alkotmánybíróság *költségvetése*. Az erre vonatkozó szabályozási megoldást gyakran kritizálják, tekintettel arra, hogy az Országgyűlés ezen egyszerű többséggel viszonylag nagy szabadsággal, minimális korlátok között tetszése szerint alakíthat.

Az Alkotmánybíróság költségvetésével kapcsolatos szabályozás véleményem szerint az utóbbi években már *nem okoz problémát a testület működésében*, annak ellenére, hogy az érdemi munkatársak tekintetében leépítésre kellett sort keríteni (a gyakorlatban ez a személyi titkári tisztség megszüntetését eredményezte, ami véleményem szerint helyeselhető). Az Alkotmánybíróság költségvetése biztosított, komolyabb visszalépésre nem kerül sor, ez ugyanis az Országgyűlés – pontosabban a parlamenti többség – elleni politikai támadások egyik ürügye lehetne. A jogirodalmi álláspontok és a gyakorlati tapasztalatok alapján viszont javasolhatónak tartom az olyan jellegű automatizmus előírása, ami minden évben a korábbi év költségvetését alapul véve növelné a rendelkezésre álló keretet, annak meghatározott (nem túlzó) százalékában. Mindez a testület függetlenségét (pontosabban annak külső megnyilvánulását) is erősítheti, másrészt a méltatlan „alkudozásoknak” is elejét vehetné.

III. Az alkotmánybíró személye, jogállása

1. A megválasztás előfeltételei

Az Alkotmánybíróság függetlenségével kapcsolatba hozható kérdések egyik legfontosabbikaként tekint a szakirodalom az alkotmánybírók megválasztásának szabályozására. Ennek egyik vonatkozása a potenciális jelöltekkel szemben támasztott előfeltételek minősége, a megfelelő színvonal biztosítására képes alkalmassága.

E javaslatokat és a megválasztási eseteket áttekintve úgy gondolom, hogy az alkotmánybíró megválasztására vonatkozó előfeltételek alapvetően megfelelőek. A politikai alkudozások negatív következményeit nem lehetséges kizárólag törvényi előírásokkal visszaszorítani, vagy kiküszöbölni. A jelenlegi rendszer azonban két ponton kritizálható.

a) Egyrészt, a legalább húszéves szakmai gyakorlat előírása önmagában nem biztosítja, hogy ez alatt az idő alatt valóban megfelelő gyakorlatra tett szert a jelölt: a politikai alkuk miatt korántsem elképzelhetetlen, hogy olyan személy is jelölt (majd alkotmánybíró) lesz, akinek a húsz év gyakorlata ugyan megvan, ám ezt komoly jogi ismereteket nem követelő munkakörben töltötte el (például kizárólag adásvételi szerződéseket kötő sikertelen ügyvéd volt). Így ehhez az előfeltételhez hosszú távon indokolt lehet a PhD végzettség előírása.

b) Ugyanez mondható el az elméleti jogászok vonatkozásában is: önmagában az MTA doktori fokozat, vagy az egyetemi tanári titulus nem garancia arra, hogy a jelölt a tételes jog világában is valóban meggyőző tudással rendelkezzen. Lehet ugyanis valaki úgy egyetemi tanár, hogy alkotmánybíróági határozatot életében nem olvasott, és a tételes jog egyetlen részében sem rendelkezik meggyőző tudással. Alapvetően az egyetemi tanári cím elnyerését (ami eddig a harmincas éveinek végén, negyvenes éveinek elején járó személy tekintetében reális lehetőség volt) követően semmilyen kötelezettsége nincs a professzornak tudása továbbfejlesztésére, ami eredményezheti egyes személyek „leállását”, a babérokon való üldögélést⁶. Ilyen személy alkotmánybíróvá válása aligha kívánatos. Ez a jelenség azonban jogi megoldásokkal aligha kezelhető, csupán a parlamenti pártok önkorlátozása szoríthatja háttérbe.

Szerencsés volna tehát további előírásokkal pozitív irányban befolyásolni, ésszerű keretek között tartani az Országgyűlésnek az Alkotmánybíróság összetételére vonatkozó alakítási lehetőségét⁷.

2. Az alkotmánybíró megválasztása, hivatali ideje, megbízatásának megszűnése

⁶ Ez az észrevétel a jogirodalomban is megjelent: egyes szerzők szerint a szimpla „íróasztal-dolgozó” aligha felel meg a szükséges képességekkel kapcsolatos elvárásoknak. Emiatt indokolt a közjogi ismeretek és a közéleti tapasztalatok birtoklása. Vö.: Vö.: D.C. *Umbach – Th. Clemens* (hrsg.): i.m. 265. o.; valamint Diemut *Majer*: Die Auswahl der Verfassungsrichter in Westeuropa und in der USA. In: Die Schweizerische Rechtsordnung in ihren internationalen Bezügen. Festgabe zum Schweizerischen Juristentag, 1988. 192. o.

⁷ A berlini Alkotmánybíróság kilenc tagjából például három tagnak a választás időpontjában foglalkozását tekintve hivatásos bírónak kell lennie. Helge *Sodan*: Berliner Verfassungsgerichtsbarkeit – eine späte Errungenschaft. DVBl 2002/10. 649. o.

Az alkotmánybíró-választás előfeltételeinek biztosítottága önmagában még nem elegendő garancia. A megválasztás konkrét folyamata is biztosítékokat igényel. Az elmúlt időszakban többször is komoly problémát okozott azonban, hogy a megszűnt megbízatású tagok helyére az Országgyűlés – politikai csatározások miatt – nem volt képes időben új bírót választani. Ezeket a problémákat a javaslatok többsége a bíróválasztás szabályai megváltoztatásával kívánta megoldani. Kutatási eredményeim alapján azt állítom, hogy az *alkotmánybírák megválasztásának* jelenlegi formája működőképes, ha kisebb - nagyobb zavarokkal is, de képest ellátni funkcióját.

a) A szakirodalomban többen is képviselik azt a nézetet, hogy akár a jelölési rendszert, akár a megválasztást többszörösre kellene alakítani; jelölési joggal felruházni az egyetemek jogi karait, az MTA-t, a jogászszövetségek valamelyikét stb., illetve a választásra jogosult Országgyűlés helyett a jogkört az Országgyűlés és más szervek (köztársasági elnök, OIT (!)⁸ stb.) között megosztani⁹.

Véleményem szerint *ezek a változtatások nem indokoltak*. Egyrészt – az egyes állami szervek közötti feszültségeket, viszonyt tekintetbe véve – nem látom reális pozitív hatását annak, ha a választási folyamat megoszlik: semmi szükség arra, hogy az állami szervek képviselői a közöttük levő feszültségeket az alkotmánybíró-választásban (is) ütköztessék. A többszörös jelölés szintén nem hozná meg a várható eredményt: sem az egyetemek jogi karait, sem jogászszövetségeket nem tartom arra alkalmasnak, hogy a hatékonyság tekintetében pozitív hatást gyakoroljanak a jelölési folyamatokra, ennek pedig a hol nyíltan, hol látenszen megjelenő irigykedés és a „kollegák” egymás fűrésására való hajlamának tapasztalata az egyik oka.

b) A *megválasztás szabályainak* megváltoztatására vonatkozó igény alapja általában az Alkotmánybíróság működésképtelenné válásától való félelem. Ez azonban a megválasztás szabályainak megváltoztatása nélkül is kezelhető, ha abszolút védelem természetesen semmilyen megoldással nem nyújtható. Kialakítható lenne például olyan szabály, hogy a működésképtelenné válás veszélye esetén (tehát egyébként nem) legfeljebb egyéves időtartamra a lejárt mandátumú alkotmánybíró önkéntesen hivatalban maradjon, ezt követően pedig az országgyűlési megválasztás be nem következése esetén megnyílhatna a teljes ülés tagjai kétharmadának szavazatával gyakorolható kooptálási joga.

c) Nem szükséges a *hivatali idő* megváltoztatása sem. A kilenc éves periódus bőségesen elég a tisztség ellátására és a függetlenség érvényesítésére, így emelése szakmailag nem indokolható. Emiatt sem hosszabbítási lehetőség, sem újraválasztás, se az időtartam emelésének igénye nem megalapozott. Egyrészt az alkotmánybírói tisztség idejét nem egyes személyek érzékenységének kell meghatározni, másrészt ezek a döntések részben a jogász

⁸ Alapvetően furcsa megoldás volna igazgatási feladatokat ellátó szervre bízni az alkotmánybíró-választást.

⁹ Több nyugat-európai országban – Németország, Franciaország, Spanyolország – a választás több szerv között megoszlik. Ez egyes államok tekintetében vö. például *Limbach*: i. m. 24. o.; Steffen *Bauer*: Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1998. 67. o.; Albrecht *Weber*: Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Spanien. JöR 34 (1985) 247. o. Ennek a megoldásnak a sikerességéhez azonban megfelelő szintű jogi és politikai kultúra is szükséges.

szakma lebecsülését is hordozzák: aligha állítható ugyanis, hogy Magyarországon kizárólag tizenegy személy alkalmas alkotmánybírónak, és olyan gyatra az utánpótlás (vagyis húszéves gyakorlattal rendelkező jogászok és a professzorok köre), ami csakis a hivatali idő emelésével és/vagy sorozatos újraválasztásokkal, hosszabbításokkal lenne kezelhető. (Ezt azzal együtt vallom, hogy személy szerint mindkét eddig újraválasztott alkotmánybíró esetében pozitívan lehet értékelni az újraválasztás tényét – ez azonban nem az intézménynek, hanem az azzal érintettek személyének köszönhető).

d) A *megszűnési esetek* nem vetnek fel problémákat, ám komoly – nyilvánosságra nem kerülő – gondot okozhat egyes alkotmánybírók munkatempójának megfontoltsággal aligha magyarázható indokolatlan lassúsága¹⁰. Sajnos az esetlegesen nem megfelelően teljesítő bíró kiszűrésére reális esély nincs, így a „presztízs-alkotmánybírók” kiküszöbölésének a megválasztáskor kell megtörténnie.

IV. Az Alkotmánybíróság hatáskörei

a) Az Alkotmánybíróság hatásköreivel kapcsolatban az egyik legfontosabb – Országgyűlés által megoldandó – kérdés az *EU-s normák és az Alkotmánybíróság hatásköreinek gyakorlása közötti viszony* tisztázása¹¹. E tárgykörben több kiváló tanulmány született, a téma teljes körű feldolgozása önálló dolgozat tárgya lehetne. Az azonban számomra egyértelmű, hogy a kérdést nem az Alkotmánybíróságnak kell megoldania az elé kerülő ügyek rendszertelenségében, hanem a törvényhozónak kellene kialakítania koherens szabályozást. Ezt alapvetően a közösségi jog és a magyar jog viszonyának alapos és minden részletre kiterjedő tisztázásának és szabályozásának kell megelőznie.

b) Az Alkotmánybíróság hatáskörei vonatkozásában elmondható, hogy a hatáskörök egy része mentes a komolyabb problémáktól: sem a jogirodalom, sem az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatának áttanulmányozása nem utal arra, hogy teljes és átfogó hatáskör-revizióra volna szükség. A testület jogköreinek elemzése következményeképpen az egyes hatáskörök sajátosságai tekintetében az alábbi jellemzőket tartom fontosnak és az alábbi változtatásokat vélem indokoltnak.

1. Az előzetes normakontroll

A már elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény előzetes normakontrollja az Alkotmánybíróság egyik kivételesen gyakorolt, ám igen fontos jogköre. Lényege, hogy a már elfogadott törvényt addig nem lehet kihirdetni – következésképpen hatályba léptetni sem –, amíg az Országgyűlés az alkotmányellenességet meg nem szüntette. Az Alkotmánybíróság vizsgálatát követően azonban egyáltalán nem biztosított, hogy az Országgyűlés valóban az

¹⁰ Az egyes alkotmánybírók által jegyzett határozatok mennyisége a www.mkab.hu weboldaltól megismerhető.

¹¹ Ezzel a témakörrel kapcsolatban komoly nyugat-európai irodalom is rendelkezésre áll. Vö. például D.C. Umbach – Th. Clemens (hrsg.): i.m. 408. o.-tól.

Alkotmánybíróság döntésének megfelelően alakította-e át a szabályozást. Emiatt indokoltnak – és az ilyen esetek csekély száma miatt megvalósíthatónak is – tartanám azt a megoldást, hogy a törvény módosítása utáni *ismételt alkotmánybírósági vizsgálat* keretében, korlátozott eljárási határidővel kerüljön sor a normaszöveg adott részének ismételt vizsgálatára. Ennek eredményének függvényében alakulna a törvény további sorsa.

2. Az utólagos normakontroll

Az utólagos normakontroll az Alkotmánybíróság legtöbb alkalommal gyakorolt hatásköre, ami részben abból ered, hogy bárki, érdekeltség nélkül kezdeményezheti az eljárást. A szabályozás eme elemének szükségszerű velejárója a hatalmas ügyteher kialakulása. Emiatt az utólagos normakontrollal kapcsolatban több tekintetben indokolt volna a szabályozás módosítása, amit a jogirodalom nagy része is támogat. Számos, a szakemberek által megfogalmazott változtatási igényt azonban nem tartok megalapozottnak. Az általam lényegesnek tartott változtatási javaslataimat az alábbiakban összegzem.

a) A vizsgálat alá vonható normatív aktusok körét kifejezetten *bővíteni kellene* azokkal, amiket az Alkotmánybíróság már eddig is vizsgált: így a jogegységi határozattal, más, jogszabályként viselkedő aktusokkal (leiratok, körlevelek stb.). Ez utóbbiak vonatkozásában természetesen nem a direkt nevesítés, hanem az általános vizsgálati felhatalmazás törvénybe foglalása volna indokolt. Gondolni kellene a létező, az eddigi gyakorlat alapján vizsgálat alá még nem került, de az esetjogból következően vizsgálható aktusokra is (így például az OVB állásfoglalásaira).

b) Kifejezetten *törvénybe kellene foglalni* az élő jog és az alkotmánykonform alkotmányértelmezés alkalmazásának lehetőségét is, annak ellenére, hogy a Ket.-ben az erre való utalás már kifejezetten megtalálható. Indokolatlannak tartom viszont az önkormányzati rendeletek normakontrolljának más szervhez – közigazgatási bíraskodást végző szervhez – való telepítését.

c) Konkrét utólagos normakontroll esetében a háttérben folyamatban levő ügy miatt indokolt lenne az indítvány elbírálására *időkorlát meghatározása*. E tekintetben az egy év időtartamot nem tartanám túlzónak, azzal, hogy ha az Alkotmánybíróság ez alatt nem döntene, a megtámadott rendelkezést alkotmányosnak kellene tekinteni. Nem fogadható el ilyen esetekben a jelenleg alkalmazott „soron kívüliség”, ami adott esetben három, négy éves csúszást is eredményez a konkrét perben.

d) Az indítványozásra jogosult *személyi kör szűkítését* nem tartom indokoltnak; e hatáskör tekintetében szükséges a popularis actio fenntartása. E hatáskör gyakorlásának indítványozását sem az érdekeltség előírásával, sem más eljárási jellegű megkötéssel (ügyvédkényszer, illeték-kötelelessé tétel, időkorlát bevezetése stb.) nem célszerű terhelni.

3. Az alkotmányjogi panasz

Az alkotmányjogi panasz az utólagos normakontroll egyik sajátos típusa, mégpedig egyéni ügyhöz kapcsolat normakontroll. Más országokban az alkotmányjogi panasz más tartalmú, mint Magyarországon: Németországban például egyedi döntésekkel szemben vehető igénybe¹², míg Magyarországon jogszabályi rendelkezés megtámadása következtében érheti el az egyén az eljárás újbóli megindítását.

a) Az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos szabályozást alapvetően megfelelőnek tartom. Véleményem szerint az ún. „valódi alkotmányjogi panaszra” nincs szükség, pontosabban annak bevezetése a jelenlegi ügyteher és az utólagos normakontroll popularis actio jellegének megmaradása mellett nem valósítható meg. Nagyobb érdek szól az absztrakt utólagos normakontroll jelenlegi formájának megmaradása mellett, mint a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése mellett, egyidejű létezésük pedig jelenleg nem tekinthető reális elvárásnak.

b) Az alkotmányjogi panasz elbírálása tekintetében célszerű lenne a törvényben időkorlátot felállítani. Az eljárási törvényekben a sikeres alkotmányjogi panaszhoz kapcsolható lehetőség – az eljárás újbóli, már alkotmányos környezetben történő megindítása – indokolja a meghatározott időn belüli alkotmánybírói döntést, amihez – a jelenleg elő sem írt – soron kívüliség sem volna megfelelő megoldás. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a megtámadott rendelkezés e hatáskör esetében is konkrét eljáráshoz, ügyhöz kapcsolódik, az elhúzóds tehát kifejezetten kárt okoz.

4. A mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítása

Az Abtv. arra az esetre is tartalmaz szabályozást, ha az alkotmányellenességet valamely norma megalkotásának elmaradása eredményezi. A törvény rendelkezéseivel kapcsolatban azonban több észrevétel is megfogalmazható.

a) Az Abtv. jelenlegi szabályozása már *elnevezésében is hibás*: a törvény alkotmánybírói hatáskörként a „Mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség”-et nevesíti. Ez azonban – ezzel az elnevezéssel – nem hatáskör, hanem egy alkotmányellenes állapot megjelölése, hatáskörként tehát kiegészítendő lenne a „megállapítása” szóval. Megjegyzendő azonban, hogy az Alkotmánybíróság tevékenységének továbbra is a *megállapításra kell korlátozódnia*, az alkotmányellenes mulasztás *megszüntetéséről szó sem lehet* – ekkor ugyanis az Alkotmánybíróság jogalkotási hatáskörhöz jutna, az ahhoz társuló felelősség nélkül. A címben is lehetne már utalni arra, hogy kizárólag jogalkotási mulasztásról van szó a szabályozásban. Véleményem szerint tehát az Alkotmánybíróság semmiképpen nem kaphat pótlási jogot, amit egyrészt nem is tudna megfelelően ellátni, másrészt felelősséget sem viselne a jogalkotásért, harmadrészt e megoldás a jogalkotók általi visszaélések eszköze lehetne.

¹² A tartományi alkotmánybíráskodásban azonban ez nem mindenhol jelenik meg, Észak-Rajna Vesztfáliában például nincs erre lehetőség. Helge *Sodan*: i.m. 650. o.

b) A hatáskörrel kapcsolatban a legnagyobb problémát a mulasztás megállapításához kapcsolt *szankció hiánya* okozza. Ezt a problémát nem lehet hatékonyan kezelni, ha az Alkotmánybíróságot nem kívánjuk direkt jogalkotási hatáskörrel felruházni. A probléma ezen túlmenően azért nehezen megoldható, mert sok esetben az Országgyűlés objektív felelőssége sem mondható ki: a többség és az ellenzék kétharmados ügyekben való megegyezésképtelensége az Országgyűlés cselekvési képességét is minimalizálja. A politikai csatározások tehát jogalkotási – és részben alkotmányossági – problémákat generálnak, amiért maga az intézmény aligha tehető felelőssé.

5. Az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezése

Az Alkotmány értelmezésének feltételeit az Abtv. foglalja magában, nevesítve az indítványra jogosultakat és az Alkotmánybíróság eljárásának alapjait. Nem tartalmazza azonban a törvény a hatáskör gyakorlásának Alkotmánybíróság által kimunkált két korlátját: ne általánosságban, hanem konkrét alkotmányjogi probléma tekintetében kerüljön sor az értelmezésre, illetve a probléma közvetlenül, más jogszabály közbejötté nélkül levezethető legyen az Alkotmányból. A jogbiztonság követelménye miatt *e két elvárás törvénybe ültetése* indokolt volna még akkor is, ha az indítványozásra feljogosítottaktól elvárható ennek ismerete.

6. Az önkormányzati képviselő-testület feloszlásában való közreműködés

Az Alkotmánybíróság egyik ritkán gyakorolt, de sok vitát kiváltó hatásköre tekintetében az alapkérdés még mindig az, ami véleményem szerint fel sem merülhetne: az *Alkotmánybíróság döntése kötelező erejének kérdése*. Indokoltnak tartanám törvényben rögzíteni, hogy az Alkotmánybíróság döntése – még akkor is, ha véleményező határozat – kötelező az Országgyűlésre, és nem lehet azzal ellentétesen dönteni a feloszlás kérdésében. (A gyakorlatban természetesen ez nem vet fel túl sok problémát).

7. A köztársasági elnök felelősségre vonása

A köztársasági elnök felelősségre vonása az Alkotmánybíróság eddig egy esetben sem gyakorolt hatásköre. Tekintettel a szabályozás tartalmára, ami szerint egyes esetekben a büntetőeljárás szabályait is alkalmaznia kellene az Alkotmánybíróságnak, valamint a törvény előtti egyenlőségre, indokolt volna a hatáskört *ítélőtáblai szintre telepíteni*.

8. Az országos népszavazással, népi kezdeményezésekkel kapcsolatos ügyek

Az Alkotmánybíróság eljárásában komoly gondot jelent a népszavazási ügyek áradata. Ez a tendencia pár éve tart, és várhatóan megszűnik, ha a politikai helyzet okozta feszültség csökken. Úgy vélem, önmagában emiatt az időszakos jelenség miatt *nem indokolt az Alkotmánybíróságtól elvenni ezt a hatáskört*. A probléma ugyanis a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (Ve.) és az országos népszavazásról szóló törvény szabályainak hiányosságában keresendő: nincsenek megfelelően szűrve a komolytalan kezdeményezések, az OVB nem rendelkezik megfelelő előkészítő, hivatali szervezettel stb. A népszavazás-áradat problematikáját csupán az Alkotmánybíróság szintjén vizsgálva, a probléma belső eljárási módosításokkal kezelhető lenne. Az Abtv. 30. §-a ugyanis nem zárja ki, hogy a népszavazással kapcsolatos hatáskörében az Alkotmánybíróság háromtagú tanácsokban járjon el. Ez a megoldás – megfelelően előkészítve – a feladat „komolyságához” is igazodna, másrészt gyorsabb elbírálást tenne lehetővé. Számomra elfogadható mód lenne – amennyiben az egyébként szerintem alkotmányellenes elnöki végzés intézménye megmaradna – az elnöki elutasítások alkalmazása is ebben az ügykörben. A költségek megtérítésére vonatkozó lehetőség alkalmazását viszont – a kidolgozatlan szabályozás és a költségek megtérítéséhez szükségszerűen kapcsolódó jogorvoslati igény miatt – nem tartom javasolhatónak.

V. Az Alkotmánybíróság eljárása

Az Alkotmánybíróság eljárásával kapcsolatban túlzottan sok érdemi változtatást nem tartok indokoltnak. A törvényi háttérrel és az Alkotmánybíróság igen terjedelmes gyakorlatát elemezve, az alábbi megállapítások összegzését tartom lényegesnek.

1. Szükség volna *részletes eljárási kódex* megalkotására, azaz praktikusán az Abtv. bővítésére. A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) háttérjogként való alkalmazása nem megfelelő, több tekintetben ugyanis e törvény alkalmatlan az alkotmánybírósági eljárásban felmerülő kérdések kezelésére.

2. Az ügyrendet kifejezetten is *belső döntésként* kell kezelni¹³, így az Abtv.-t módosítani szükséges: ne törvény határozza meg az ügyrendet, még akkor sem, ha ez jelenleg nem reális „veszély”.

3. *Nincs szükség* az eljárásban a *kontradikció* szerepét növelni. A jelenlegi megoldás a lehető leghatékonyabb, így változtatást nem kíván, másrészt a változtatásnak megfelelő indokai sem lelhetők fel.

¹³ Ez a német szabályozásban is ekként jelenik meg, mégpedig az Alkotmánybíróság autonómiájára hivatkozással. Vö.: D.C. *Umbach* – Th. *Clemens* (hrsg.): i.m. 373. o.

4. Több hatáskör tekintetében *indokolt volna* az elbírálást *időkorláthoz kötni*. Mindez persze abszolút védelmet nem nyújtana, ezzel együtt azonban az időkorlát alkalmazása a konkrét ügyet érintő hatáskör gyakorlásával összefüggésben indokolt lenne.

5. Az indítványozás *tartalmi és formai feltételeit* nem bővíteném, és a feltételekhez kötés sem indokolt.

6. Az *eljárás gyorsítása* érdekében abszolút *elbírálási határidőt* lenne célszerű előírni, ami természetesen nem lehetne túlságosan rövid – tekintetben az ötéves időtartam megoldhatónak látszik.

7. Indokolt lenne a jogszabály-változásokat azonnal a folyamatban levő ügyekkel összefüggésbe hozni, és az ebből esetlegesen következő megszüntetéseket megtenni. Ez az ügyek egy részében *gyorsabb döntéshozatalt* jelentene, és az *átláthatóságot* is növelné.

8. Indokolt lenne több eljárási kérdés, így többek között a *res judicata* intézményének részletes szabályozása is, ezek egyes elemei ugyanis jelenleg kidolgozatlanok, és a konkrét megjelenésük komoly problémákat okozhat.

9. El lehetne gondolkodni azon is, hogy komolyabb súlyú ügyekben az Alkotmánybíróság *külső szakértők* véleményét is kikérje, egy-egy kérdéskör feldolgozására felkérve a szakterület legnevesebb képviselőit. Az előkészítő munka egy részének „kiszervezésével” az ügyek feldolgozásának ideje rövidülhetne, és a komolyabb ügyekben nem húzódná el a döntéshozatal (mint például az eutanázia-ügyben, vagy rendőrségi törvénnyel kapcsolatos beadványok esetében).

D) A tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke

1. „Alkotmánytisztelő pozitivista vagyok.” *Holló* Andrással, az Alkotmánybíróság helyettes elnökével *Halmai* Gábor és *Tordai* Csaba beszélget. *Fundamentum*, 1999/2.
2. A „nehéz eseteknél” a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez. *Sólyom* Lászlóval, az Alkotmánybíróság elnökével *Tóth* Gábor Attila beszélget. *Fundamentum* 1997/1.
3. *Ádám* Antal: A jogalkotás alkotmányossága és a jogszabályok alkotmánybírósági ellenőrzése. In.: *Kiss* László (szerk.): Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. Pécs, 1996
4. *Ádám* Antal: A közjogi bíráskodás fejlődési irányai. *Belügyi Szemle* 1995/12.
5. *Ádám* Antal: Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás. *Osiris*, 1998
6. *Bauer*, Steffen: Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich. *Nomos Verlagsgesellschaft*, Baden-Baden, 1998
7. *Brunner* György: Az alkotmányos panasz buktatói. Német tapasztalatok – magyar reformok. Pécs 1998
8. *Erdei* Árpád: Az alkotmánybírósági eljárás. In *Bitskey* Botond (szerk.) Tíz éves az Alkotmánybíróság. Budapest, 2000
9. Gábor *Spuller*: Das Verfassungsgericht der Republik Ungarn. Zuständigkeiten, Organisation, Verfahren, Stellung. *Peter Lang Verlag*, Frankfurt am Main, 1998
10. *Holló* András: Az Alkotmánybíróság tizenöt éve. *Magyar Közigazgatás*, 2004/10.
11. *Kecskés* László – *Tilk* Péter: A jogegységi határozatok alkotmánybírósági kontrolljának tervezett törvényi szabályozásáról. *Magyar Jog*, 2004/1.
12. *Kilényi* Géza: „Gondok az Alkotmánybíróság házatáján”. *Magyar Jog* 1990/5.
13. *Kilényi* Géza: Az alkotmánybírásgáról. *Magyar Közigazgatás* 1991/1.
14. *Kilényi* Géza: Hogyan tovább, magyar alkotmánybíráskodás? In. *Kilényi* Géza (szerk.) Alkotmánybíráskodás. *Unió*, 1993
15. *Kukorelli* István – *Papp* Imre – *Takács* Imre: Az Alkotmánybíróság. In. *Kukorelli* István (szerk.): Alkotmánytan I. Alapfogalmak, alkotmányos intézmények. *Osiris Kiadó*, 2003
16. *Küpper*, Herbert: Az alkotmánymódosítás alkotmánybírósági kontrollja Magyarországon és Németországban. *Jogtudományi Közlöny* 2004/9.
17. *Lábady* Tamás: A helyét kereső alkotmánybíráskodás. *Világosság* 1993/1.
18. *Lábady* Tamás: A magyar Alkotmánybíróságról szóló törvény. *Jogtudományi Közlöny* 1992/6.
19. *Lábady* Tamás: A populáris akció és az egyéni jogvédelem biztosítása az alkotmánybírósági eljárásban. *Magyar Jog* 1991/7. 388. o.
20. *Limbach*, Jutta: Das Bundesverfassungsgericht. *Verlag C. H. Beck*, 2001
21. *Majer*, Diemut: Die Auswahl der Verfassungsrichter in Westeuropa und in der USA. In: *Die Schweizerische Rechtsordnung in ihren international Bezügen*. Festgabe zum Schweizerischen Juristentag, 1988

22. *Mors*, Wolff-Michael: Das dänische Hojesteret als Verfassungsgericht. EuGRZ 2001
23. *Petrétei* József: Magyar Alkotmányjog II. Államszervezet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2001
24. *Sodan*, Helge: Berliner Verfassungsgerichtsbarkeit – eine späte Errungenschaft. DVBl 2002/10.
25. *Sólyom* László: Alkotmányértelmezés az új alkotmánybíróságok gyakorlatában. Fundamentum, 2002/2.
26. *Sólyom* László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Osiris, 2001.
27. *Sólyom* László: Az alkotmánybíráskodás tizedik évfordulójára. In. *Bitskey* Botond (szerk.) Tíz éves az Alkotmánybíróság. Budapest, 2000
28. *Takács* Imre: A magyar alkotmánybíráskodás időszerű problémái és továbbfejlesztésének lehetőségei. In. *Ádám* Antal (szerk.) Alkotmányfejlődés és jogállami gyakorlat. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest 1994
29. *Umbach*, D.C.– *Clemens*, Th. (hrsg.): Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Mitarbeiterhandbuch und Handkommentar. C. F. Müller Verlag. Heidelberg, 1992
30. *Weber*, Albrecht: Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Spanien. JöR 34 (1985)

E) Az értekezés témakörében a szerző által írt publikációk jegyzéke

JEGYZET

1. *Az Alkotmánybíróság hatásköre és működése.* Pécs, 2002. 239 o.
 2. átdolgozott és bővített kiadás. Pécs, 2003. 340 o.
 3. átdolgozott és bővített kiadás. Pécs, 2005. 416 o.

KÖNYVRÉSZLETEK

1. *Az Alkotmánybíróság önkormányzatokkal kapcsolatos hatásköreinek főbb jellemzői.* In: A helyi önkormányzatok és pénzügyeik. (Szerk. Kusztné Nyitrai Edit). Municipium Magyarország Alapítvány, Budapest, 2004. 227-240. o.
2. *Az Alkotmánybíróság szerepe az önkormányzati jogalkotásban.* In: Általános jogalkotási ismeretek. (Szerk. Gyergyák Ferenc – Kiss László). Kormányzati Személyügyi Szolgáltató és Közigazgatási Képzési Központ, Budapest, 2007. 115-145. o.

TANULMÁNYOK, CIKKEK

1. *Az utólagos normakontroll lehetséges jövője. Változtatási igények és javaslatok.* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY, 2001/2. 82-92. o.
2. *Az Alkotmánybíróság és az alkotmánybírák függetlenségéről, különös tekintettel a készülõ alkotmánybírósági törvényre.* MAGYAR KÖZIGAZGATÁS, 2001/10. 594-607. o.
3. *A jogegységi határozatok alkotmánybírósági felülvizsgálatának lehetőségéről.* MAGYAR JOG, 2001/10. 588-599. o.
4. *Chronique de la jurisprudence de la Cour constitutionnelle de Hongrie.* REVUE DE JUSTICE CONSTITUTIONNELLE EST-EUROPÉENNE (Presses Universitaires de la Faculté de Droit de Clermont-Ferrand Université d'Auvergne). (társszerző: ILLÉSSY ISTVÁN) 2001/2. 65-84. o.
5. *Az önkormányzatokkal kapcsolatos alkotmánybírósági hatáskörök.* MAGYAR KÖZIGAZGATÁS, 2002/3. 129-138. o.
6. *Az Alkotmánybíróság és az ombudsmanok viszonya a Magyar Köztársaságban.* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY, 2002/4. 168-178. o.
7. *Az Alkotmánybíróság szervezete és eljárása az új ügyrend szabályainak tükrében.* JURA 2002/1. 124-135. o.
8. *Az alkotmányjogi panasz, mint a bíróságok és az Alkotmánybíróság eljárásának kapcsolódási pontja.* BÍRÁK LAPJA, 2002/2. 59-66. o.
9. *On the Possibility of the Constitutional Court Review of Decisions Ensuring the Uniform Law Enforcement in the Republic of Hungary.* REVUE DE JUSTICE

CONSTITUTIONNELLE EST-EUROPÉENNE (Presses Universitaires de la Faculté de Droit de Clermont-Ferrand Université d'Auvergne). 2002/4. 143-164. o.

10. *Az Alkotmánybíróság új ügyrendjének főbb jellemzői.* COLLEGA, 2003/2. (április) 7-16. o.
11. *Az önkormányzati képviselő-testület felosztatásában közreműködés – egy problematikus alkotmánybírósági hatáskör.* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY, 2003/6. 255-265. o.
12. *Az alkotmánybírósági eljárás általános szabályaira vonatkozó változtatási elképzelések.* MAGYAR KÖZIGAZGATÁS, 2003/10. 617-631. o.
13. *Az Alkotmánybíróságra vonatkozó új szabályozási elképzelésekről.* JURA, 2003/2. 114-153. o.
14. *Az új Alkotmánybírósági törvény megalkotásával összefüggő alkotmánymódosítás és a törvény egyes elképzelései.* ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNY, 2003/3-4, 291-319. o.
15. *A jogegységi határozatok alkotmánybírósági kontrolljának tervezett törvényi szabályozásáról* (Társszerző: KECSKÉS László). MAGYAR JOG, 2004/1. 11-20. o.
16. *A res judicata jellemzői az alkotmánybírósági eljárásban és megjelenése a konkrét utólagos normakontroll típusaiban.* Emlékkönyv Lábady Tamás 60. születésnapjára tanítványaitól. (Szerk. Nochta Tibor és Bölcskei János). Szent István Társulat, Budapest, 2004. 435-454. o.
17. *On the Possibility of Constitutional Court's Review of Directives on Unifying the Case Law in the Republic of Hungary.* Acta Juridica Hungarica, 45. évfolyam, 2004/1-2. 101-130. o.
18. *Die umstrittene verfassungsgerichtliche Kontrolle der Rechtseinheitlichkeitsbeschlüsse des Obersten Gerichts in Ungarn.* JOR (JAHRBUCH FÜR OSTRECHT) 45. 1. HALBBAND. (1/2004.), 43-62. o.
19. *Az alkotmánybírák jogállása Magyarországon de lege lata és de lege ferenda.* MAGYAR KÖZIGAZGATÁS, 2005/2. 65-76. o.
20. *Rechtsstellung der Verfassungsrichter in Ungarn de lege lata und de lege ferenda.* In. Constitutional Consequences of the EU Membership. Pécs, 2005. (Ed. Illéssy István). 303-339. o.
21. *Az Alkotmánybíróság – az alkotmányosság legfőbb őre.* In. Az alkotmányos jogok védelmének magyar és uniós fórumai. EU Jogtanácsadó, 2005 szeptember, 20-63. o.
22. *Az egyes eljárásokra vonatkozó változtatási elképzelések az új Alkotmánybírósági törvény tervezetében.* MAGYAR JOG, 2005/10. 587-597. o.
23. *Az Alkotmánybíróság elnökének jogállása, feladat- és hatásköre.* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY, 2006/2. 54-68. o.

24. *Az alkotmánybírák megválasztására vonatkozó szabályozás lehetséges átalakításának problematikája.* In. FORMATORI IURIS PUBLICI. Ünnepi kötet Kilényi Géza professzor hetvenedik születésnapjára. Szerk. Hajas Barnabás és Schanda Balázs. Szent István Társulat, Budapest, 2006. 487-501.
25. *A jogegységi határozatok alkotmányossági kontrolljának megvalósulása.* (Társszerző: KECSKÉS László). MAGYAR JOG, 2006/8. 465-472. o.

RECENZIÓK, ISMERTETÉSEK

1. *Az értelmezett Alkotmány.* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY, 2002/1. 59-62. o.
2. *Selected Decisions Of The Constitutional Court Of Hungary (1998-2001).* Könyvismertetés. (Társszerző: PETRÉTEI József) Jogtudományi Közlöny, 2005/9. 397-398. o.

The Hungarian Constitutional Court

Abstract to the PhD dissertation

The Hungarian Constitutional Court has performed a significant role since its establishment in 1990. It has been under a constant attention, and the representatives of legal literature have drafted several opinions concerning the regulation of the Constitutional Court. Nevertheless these standpoints cannot be regarded as unified: among the expert opinions there is a great number of contradictory views in the respect of organization, authority and procedure as well.

The aim of this dissertation is to give a thorough overview of the regulation concerning the Constitutional Court. The study intends to reveal the problems related to legal regulation and to provide effective solutions. It gives a survey of expectations and options for alteration deriving from the practice of the Constitutional Court and from legal literature. The author makes an effort to draft his viewpoint on every rule in question, to reveal the contradictions of different views in legal literature and to provide solutions for the issues unsolved.

Within its framework the dissertation comprises the total regulation concerning the Constitutional Court and also a significant amount of the legal practice of the Body referring to the operation of its own.